

ΑΡΧΕΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΚΑΙ

ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

«Τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστὶν τε καὶ εἶναι»
ΠΑΡΜΕΝΙΑΔΗΣ

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ

† Heinrich Rickert Τακτ.Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg.—
Ernst Hoffman Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg. — Erich Frank
Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Marburg. — Guido Calogero Καθ. τοῦ
Πανεπιστημίου τῆς Φλωρεντίας. — Ραφ. Δήμου, Καθ. τοῦ Πανεπιστη-
μίου Harvard τῶν Ἡν. Πολ. τῆς Ἀμερικῆς — Κ. Τριανταφυλλόπου-
λος Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν. — August Faust Καθ.
τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg. — Μιχ. Τσαμαδός. — Χ. Τζωρ-
τζόπουλος Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. — Franz Boehm
ὑφηγ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg. — Παν. Κανελλόπουλος. — Κων-
σταντῖνος Τσάτσος Καθ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. — Ἰωάν. Θεοδο-
ρακόπουλος Καθηγ. Πανεπιστημίου Θεσ/νίκης. — Θεμ. Τσάτσος ὑφηγ.
Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ: Κ. Σ. ΠΑΠΑΔΟΓΙΑΝΝΗ

ΨΑΡΩΝ 41

1938

Ο ΜΥΘΟΣ ΚΑΙ Η ΖΩΗ

Υ Π Ο

WILHELM WOLFG. SCHÜTZ 1)

Ἡ ἀληθινή, ἡ βαθειά, ἡ γνήσια, ἡ ἀθάνατη τέχνη πηγάζει ἀπὸ τὸ Μῦθο. Ἡ τέχνη ὡς ποίηση, ἡ τέχνη ὡς ζωγραφική, ὡς πλαστική καὶ ὡς ἀρχιτεκτονική, ἡ τέχνη ὡς μουσική καὶ ὡς χορός, ἡ τέχνη ὡς πολιτική. Κανένας ἀπ' τοὺς κλάδους αὐτοὺς τοῦ πολιτισμοῦ (τῆς Κουλτοῦρ) δὲν φθάνει στὴν ἀνθησὶ του χωρὶς τὸν Μῦθο. Τί εἶνε ὁμοῦς ὁ Μῦθος;

Οἱ πανάρχαιοι μῦθοι τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ δὲν τοποθετοῦν στὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου ἰδέες, ἀλλὰ τοποθετοῦν θεοὺς. Τὸν κόσμο τὸν συλλαμβάνουν σὰν νᾶχη δημιουργηθεῖ ἀπὸ θεοῦς. Ὁ κόσμος δὲν ἔχει δημιουργηθεῖ μέσ' ἀπ' τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του. Ἀπὸ μιὰ πράξη «καθ' ἑαυτὴν» δὲν βγαίνει κανένα νόημα. Οἱ κοσμικὲς μάζες παίρνουν μορφὲς ἀτέλειωτα πολυσύνθετες, μπαίνουν σὲ τάξη καὶ σὲ νόμο· ἔτσι τὸ θέλει ἡ φύση τους. Γιατὶ τάχα ἦταν κάποτε διαφορετικά; Γιατὶ ὑπῆρχε χάος; Πῶς φθάνουν στὸν κόσμο οἱ νόμοι, πὺ γεννηθήκανε γιὰ νὰ

1) (Σημείωσις μεταφραστοῦ). Ἡ μελέτη, πὺ παραδίδουμε μεταφρασμένη στὸ ἑλληνικὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ, εἶνε βγαλμένη ἀπὸ ἓνα κεφάλαιο μιᾶς ἐργασίας τοῦ Schütz, πὺ φέρει τὸν τίτλο; «Οἱ δυνάμεις τῆς ἐποχῆς μου». Ὁ συγγραφέας εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μᾶς στείλῃ σὲ χειρόγραφο ὀλόκληρη τὴν ἐργασία του, πὺ ἀκόμα δὲν ἔχει τυπωθεῖ. Ἡ βαθειὰ ποιητικὴ καὶ παιδαγωγικὴ πνοή, πὺ διέπει ὀλόκληρη τὴν ἐργασία, θ' ἀσκήσῃ χωρὶς ἄλλο μιὰν εὐεργετικὴν ἐπίδραση στὴν ἐποχὴ μας.

Ὁ W. Schütz, ἂν καὶ πολὺ νέος ἀκόμα, ἔχει δημοσιεύσει κι' ὅλας μιὰ μελέτη γιὰ τὴν πολιτειακὴν ἰδέαν στὸ «Βίλχελμ Μάϊστερ» τοῦ Γκαίτε, καθὼς καὶ δυὸ δυνατὰ λογοτεχνικὰ ἔργα: ἓνα δράμα καὶ μιὰ ποιητικὴ συλλογή. Ἐκτὸς ἀπ' τὴν ἐργασία, πὺ ἓνα ἀπόσπασμά της δημοσιεύουμε στὸ τεῦχος τοῦτο, ὁ W. Schütz ἔχει ἐτοιμάσει, ὅπως μᾶς γράφει, μιὰ καινούργια ποιητικὴ συλλογὴ κι' ἓνα μεγάλο ἐπιστημονικὸ ἔργο μὲ τὸν τίτλο: «Πόλεμος καὶ Σοσιαλισμός».

παρέλθουν; Ὁ ἄνθρωπος σκέπτεται ἴσια. Δὲν σκέπτεται ἀφηρημένα. Ὁ ἄνθρωπος σκέπτεται ζωντανά. Γι' αὐτὸ πρὶν ἀπ' τὴν τάξη, πρὶν ἀπ' τὸν κόσμον, ποὺ ἔχει συγκροτηθεῖ κι' ἔχει νόημα, βλέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ ὑπάρχουν ὄντα. Ὄντια, ποὺ ἡ οὐσία τους εἶνε τὸ ἄπειρο. Δυνάμεις ἄπειρες. Τὰ ὄντια αὐτὰ τὰ βρίσκει ὁ ἄνθρωπος ἔξω ἀπ' τὶς μᾶζες τὶς κοσμικῆς. Καὶ βλέπει τὶς μᾶζες τὶς κοσμικῆς νὰ τὶς κινοῦν ἀκριβῶς τὰ ὄντια τὰ ἄπειρα.

Ποιὰ εἶνε ἡ φύση αὐτῶν τῶν ὄντων; Μᾶς λένε: Ἐν ἀρχῇ ἦταν ὁ ἄνθρωπος. Αὐτὸ δὲν τὸ πίστεψαν ὡς τώρα ἄλλοι ἔκτος ἀπ' τοὺς μωρούς. Ποῦθε βγῆκαν τάχα τὰ μυστήρια; Βγῆκαν ἀπ' τὸν ἄνθρωπο; Ὁ ἄνθρωπος ξέμαθε πολλά, ξέμαθε ἀτέλειωτα πολλά ἀπ' ὅσα εἶχε ἄλλοτε φαντασθῆ. Ὁ ἄνθρωπος ξέχασε κι' ἀπαρνήθηκε. Κανένας ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ πιστέψῃ, ὅτι ἐν ἀρχῇ ἦταν κι' ἔπρεπε ν'ἄνε ὁ ἄνθρωπος. Κανένας ἄνθρωπος δὲν τὸ πιστεύει. Λίγες χιλιάδες μέτρα πέρα ἀπ' τὸ ἔδαφος τῆς γῆς καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου σβύνει. Κι' ὅμως! Ὑπάρχουν μερικοί, ποὺ λένε, ὅτι ἐν ἀρχῇ ἦταν ὁ ἄνθρωπος.

Ἄλλοι πάλι ἔρχονται καὶ μᾶς λένε: ἐν ἀρχῇ ἦταν ὁ λαός. Ἐν ἀρχῇ τοῦ κόσμου; Ἐν ἀρχῇ τῆς γῆς; Δὲν θ'ἄπρεπε νὰ θέτουμε τέτοια ἐρωτήματα. Ἄν ὅμως τὰ θέτουμε μᾶς διαφωτίζουν, λέγοντας: ἐν ἀρχῇ τῆς γῆς ἦταν ὁ λαός. Μὲ τὴν ἀπάντηση αὐτὴ θ'ἄπρεπε νὰ μείνουμε εὐχαριστημένοι. Γιὰ τὰ μεγάλα πνεύματα ἡ γῆ εἶνε κᾶτι ἀσήμαντο. Γιὰ τ' ἀδύνατα ὅμως πνεύματα ἡ γῆ δίνει ἀφορμὴ σ' ἀρκετὰ ἐρωτήματα. Γι' αὐτὸ ρωτᾶμε: Μήπως παρεξηγήσαμε τὴν ἀπάντηση, ποὺ μᾶς ἔδωσαν; Ὁ λαός ἦταν ἐν ἀρχῇ τῆς γῆς ἢ τῆς ἀνθρωπότητας; Μὲ μιὰ κακία ἀκόμα μεγαλύτερη μᾶς δύνεται ἡ ἀπάντηση: Καὶ βέβαια ἐν ἀρχῇ τῆς ἀνθρωπότητας ἦταν ὁ λαός.

Ὁ δρόμος, φίλοι μου, ποὺ πορευθήκαμε ὡς τὴ στιγμὴ αὐτὴ, εἶνε μεγαλύτερος ἀπ' ὅ,τι φαντάζεσθε. Εἶνε ὁ δρόμος, ποὺ ὀδηγεῖ ἀπ' τὴν ἀνθρώπινη ἀλαζονεῖα στὴν ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια. Γιατὶ εἶνε ἀλαζονικὸ τὸ νὰ βάζῃ κανεὶς τὸν ἄνθρωπο πρὶν ἀπ' τὴ γῆ καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς, ἐνῶ εἶνε γνήσιας ἀξιοπρέπειας δεῖγμα, ὅταν τοποθετοῦμε τὸν ἄνθρωπο μέσα στὴν τάξη τοῦ κόσμου. Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν ἦταν παρὼν στὴ φύση ἀπ' τὴν ἀρχὴ τῆς φυσικῆς ζωῆς. Καὶ μάλιστα ὁ ἄνθρωπος ὡς λαός. Ἐν ἀρχῇ ἦταν ὁ λαός. Ἔτσι ξέρουμε, ὅτι ὁ λαός

εἶνε ἡ πρωταρχικὴ ἔννοια μέσα σ' ὀλόκληρη τὴν ἀνθρώπινη σκέψη.
"Ἔτσι μᾶς τ' ὅπαν. Γιατὶ ὅμως μᾶς τ' ὅπαν; Αὐτὸς εἶνε ὁ Μῦθος.

"ὦ φίλοι μου, μιὰ ἐσφαλμένη ἀλυσίδα ἀπὸ σκέψεις δὲν γίνεται Μῦθος. Πῶς εἶνε δυνατόν νὰ γίνῃ Μῦθος τὸ ὅτι ἐν ἀρχῇ ἦταν ὁ λαὸς Καμμιά ἀπ' τὶς μεγάλες πράξεις τῆς ἱστορίας δὲν εἶδα νὰ τὴν ἔχει κάνει ὁ λαός. "Ἄς εἶνε ὅμως: ἐν ἀρχῇ ἦταν ὁ λαός. Ποιὸς λαός; Οἱ κίτρινοι, οἱ λευκοὶ ἢ οἱ μαῦροι λαοί; "Ὁ τάδε λαὸς ὡς ἡ ἀρχὴ τῆς ἱστορίας εἶνε μῦθος, γιατί δὲν μπορεῖ ν' ἀποδειχθῇ. Τὶ μῦθος ὅμως εἶνε αὐτός; Εἶνε ἓνας μῦθος, πὺ μοιάζει μ' ἓνα ἔνδυμα συναρμολογημένο ἀπὸ κουρέλια. Κάθε κομμάτι ἔχει ἄλλη ὄψη. Ἀπὸ κάθε κουρέλι κρέμεται κι' ἓνας ἄλλος λαός. Κι' ὅμως δὲν τὸ λέει ὁ ἓνας στὸν ἄλλον, ὅτι ἐνσαρκώνει τὸ Μῦθο. "Ἄν τόλεγε, θᾶχαμε φασαρία καὶ ἀσυνάρτητες κραυγές. Γιατὶ κάθε λαὸς ἔχει κι' ἀνθρώπους, πὺ βγάζουν τὴν κραυγὴ: "Ἐν ἀρχῇ εἴμαστε ἔμεῖς.

"Ἐν ἀρχῇ ἦταν ἡ ἀρχή. Κι' ἂν τοποθετήσουμε στὴν ἀρχὴ τὸν ἴδιο; τὸν ἑαυτὸ μας, τότε μέσα μας θᾶνε καὶ τὸ τέλος. Γιατὶ δὲν εἴμαστε ἔμεῖς, πὺ ἐδημιουργήσαμε στὸν κόσμον ὅ,τι εἶνε Μεγάλο, "Ὁραῖο καὶ "Ἀγαθόν" οὔτε εἴμαστε ἔμεῖς, πὺ ἐπλάσαμε τὸν Μῦθο. "Ὁ Μῦθος ἀνοίχτηκε στὰ μάτια μας καὶ μᾶς ἔδωσε τὸν ἑαυτὸ του ὡς δῶρο. Μ' αὐτὴν τὴν φράση ἀρχίζει μιὰ μελωδία, πὺ εἶνε διαφορετικὴ στὴ σύνθεσή της. Καὶ θὰ προσπαθήσουμε νὰ ἰδοῦμε, τὶ εἶνε ὁ λαός. Καὶ δὲν θὰ βροῦμε πουθενὰ στὸ λαὸ τὸν Μῦθο.

"Ὁ λαὸς εἶνε μιὰ μᾶζα ἀπὸ ἀνθρώπους. Οἱ ἀνθρώποι αὐτοὶ ἀκολουθᾶνε τὸν καθέναν, ὅταν ξέρῃ νὰ τοὺς καλέσῃ, μὰ καὶ δοκιμάζουν ν' ἀπαλλαγοῦν, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ἐξαναγκασμὸς ἢ ὅταν δὲν ἔχουν μορφοποιηθῇ. Οἱ ἀνθρώποι ἔχουν τὴν ἴδια γλῶσσα. "Ἡ γλῶσσα ὅμως εἶνε φτωχή, ὅταν ὁ λαὸς μένῃ στὸ ἐπίπεδο τῆς μᾶζης. Οἱ ἀνθρώποι ἔχουν τὸ ἴδιο αἷμα. Τὸ αἷμα ὅμως μένει σιωπηλὸ καὶ βουβόν, ὅταν εἶνε ἀπλῶς τὸ αἷμα μιᾶς μᾶζης. Οἱ ἀνθρώποι ἔχουν τὴν ἴδια ἱστορία. "Ἱστορία ὅμως δὲν γεννιέται, ὅταν ὁ λαὸς μένῃ στὸ ἐπίπεδο τῆς μᾶζης. Οἱ ἀνθρώποι ἔχουν τὴν ἴδια γῆ, τὸ ἴδιο ἔδαφος. Μὰ καὶ τὸ ἔδαφος δὲν μποροῦν νὰ τὸ κρατήσουν, ἂν δὲν πάψουν νὰ εἶνε ἀπλῆ μᾶζα. Οἱ ἀνθρώποι ἔχουν τὰ ἴδια ἥθη καὶ τοὺς ἴδιους νόμους. "Ἡθῆ ὅμως καὶ νόμοι δὲν ἰσχύουν, ὅταν οἱ ἀνθρώποι εἶνε μᾶζα. "Ἡ γλῶσσα εἶνε φτωχὴ

καὶ τὸ αἷμα εἶνε ἀχαλίνωτο, ἡ ἱστορία εἶνε νεκρὴ, τὸ ἔδαφος δὲν δέ-
νει, ἦθη καὶ νόμοι δὲν διαμορφώνονται μέσα σὲ μιὰ μᾶζα. Τὶ εἶνε
ὅμως, φίλοι μου, ἐκεῖνο, ποὺ δίνει στοὺς ἀνθρώπους ὅλα αὐτὰ τὰ
στοιχεῖα ; Τὶ εἶνε ἐκεῖνο, ποὺ μεταβάλλει τὴν μᾶζα σὲ λαό ;

Ἐν ἀρχῇ ἦταν ὁ λαός. Ὁ λαὸς ἐδημιούργησε μέσ' ἀπ' τὴν μᾶζα
τὸ λαό. Λαὸς ὅμως πρὶν ἀπ' τὴν μᾶζα δὲν ὑπάρχει. Τὸ καινούργιο
ἀκριβῶς καὶ τὸ μεγάλο ξεχωρίζει τὸ λαὸ ἀπ' τὴν μᾶζα. Ἡ γλῶσσα,
τὸ εἶδος, ἡ ἱστορία, τὸ ἔδαφος, τὸ δίκαιο καὶ τὰ ἦθη ξεχωρίζουν τὸ
λαὸ ἀπὸ τὴν μᾶζα. Πῶς τ' ἀπόκτησε ὅλα αὐτὰ ὁ λαός ; Λέιτε, ὅτι ἐν
ἀρχῇ ἦταν ὁ λαός. Οἱ ἀνθρώποι μπῆκαν στὸν κόσμον καὶ τ' ἀγαθὰ,
ποὺ ἀναφέραμε, τοὺς ἔκαναν νὰ γίνουν λαός. Πῶς ὅμως ἦταν δυνατόν
νὰ νοιώσουν τ' ἀγαθὰ αὐτὰ, νὰ τὰ συλλάβουν καὶ νὰ τὰ ἐκφράσουν ;
Ἐβγαλαν τάχα ὅλοι μαζοὶ μιὰ κραυγὴ καὶ γεννήθηκε ἔτσι ἡ γλῶσσα ;
Ἐστηρίχθησαν τάχα ὅλοι, ὁ ἓνας ἐπάνω στὸν ἄλλον, κι' ἔτσι γεννή-
θηκε τὸ εἶδος ; Σκεφθῆκανε τάχα κ' ἐδράσανε ταυτόχρονα μὲ τὸν ἴδιο
τρόπο κι' ἔτσι γεννήθηκε ἡ ἱστορία ; Τέτοιο πράγμα δὲν τὸ εἶδα ποτέ
μου κι' οὔτε σεῖς τὸ εἶδατε ποτέ σας. Πάντα ἦταν ἓνας, ποὺ μίλησε
πρῶτος. Πάντα ἦταν ἓνας ποὺ εἶχε πρῶτος τὴ γνώση. Ἐνας εἶνε.
Ἐνας ἦταν. Ἐνας θᾶνε πάντα. Αὐτοὶ οἱ Μοναδικοὶ μίλησαν πάντα
στὴ μᾶζα. Μίλησαν κι' ἔζησαν ὅ,τι ἤξεραν, ὅπως τῶξεραν. Μέσα στὸν
Ἐναν μεταμορφώθηκε ἡ μᾶζα σὲ λαό. Ἐτσι λοιπὸν ἡ τάξη τῶν ὄν-
των εἶνε ἡ ἀκόλουθη : ἐν ἀρχῇ ἦταν ὁ κόσμος. Καὶ στὴν ὑπαρξὴ
τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχει ἡ ἀκόλουθη τάξη : ἐν ἀρχῇ ἦταν ὁ ἀνθρώπος.
Οἱ ἀνθρώποι γενῆκαν μᾶζες. Στὴν μᾶζα παρουσιάσθηκε ὁ Ἐνας. Μέσ'
ἀπ' τὸν Ἐναν γεννήθηκε ὁ λαός. Πολλὰ πράγματα, φίλοι μου, ἦσαν
ἐν ἀρχῇ. Πάντως ὁ λαὸς δὲν ἦταν ἐν ἀρχῇ.

Μᾶς ἐδίδαξαν : ἐν ἀρχῇ ἦταν ἡ δράση. Γιὰ μᾶς ὅμως προβάλλει
τὸ ἐρώτημα : ποιὸς ἦταν ὁ δράστης ; Κι' ἀπαντᾶμε : ὁ δράστης ἐπὶ γῆς
ἦταν ὁ ἥρωας. Ὁ ἥρωας παρουσιάσθηκε στοὺς ἀνθρώπους γιὰ νὰ
τοὺς διδάξῃ τὴν δράση. Γιατὶ καὶ τὴν δράση πρέπει νὰ τὴν μάθῃ κα-
νεῖς. Ὁ ἥρωας ἔζησε ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους γιὰ νὰ ἐπιχειρήσῃ,
πρῶτος αὐτός, τὴν δράση, τὴν πράξη, Γιατὶ κάθε πράξη πρέπει νὰ
πραγματοποιηθῇ. Πολλὲς φορὲς πραγματοποιεῖται διαφορετικὰ ἀπ'
ὅ,τι τὴν ἔχει σκεφθεῖ ὁ δράστης. Πολλὲς φορὲς τὴν σκέπτεται κανεῖς,

χωρίς όμως και να την πραγματοποιή. Ὁ ἥρωας ἦταν ἐκεῖνος, πού σκέφθηκε τὴν πράξη καὶ τὴν ἐπραγματοποίησε. Ὁ ἥρωας ἔδωσε στὸ λαὸ τὴν ὄντοτήτά του. Ὁ ἥρωας ἔπλασε μέσα ἀπ' τὶς φυλὲς τὶς πολιτεῖες.

Ποιὸς εἶνε ὁ ἥρωας; Ἐν ἀρχῇ ἦταν ἡ θεότητα. Ἡ θεότητα ἐδημιούργησε μέσ' στὸν κόσμον τὸ νόμον καὶ τὴν τάξιν. Σύμφωνα μὲ τὴν βούλησιν τοῦ θεοῦ γεννήθηκε ὁ ἄνθρωπος. Ὁ ἄνθρωπος ἦταν μιὰ ὑπαρξὴ, πού δὲν ἤξερε τὴν ὁμοιότητά του μὲ τὸ Θεὸ νὰ τὴν κρατήσῃ καὶ νὰ τὴν ζήσῃ. Μὲ κάθε του βῆμα πέταγε ἀπὸ τοὺς ὤμους του τὴν θεϊκότητά του σὰν ἓνα μανδύα ἀπὸ χρυσάφι, πού τοῦ ἦταν πολὺ βαρὺς. Τότε παρουσιάσθηκε ὁ ἥρωας καὶ τοῦ ἐδίδαξε νὰ κρατᾷ ἐπάνω του τὸν μανδύα. Ὁ ἄνθρωπος ἦταν ἓνα ζῶον ἐγωϊστικόν. Ἡ ἐργασία τὸν ἔκανε ἔξω φρενῶν καὶ ἀγαποῦσε τὴν τεμπελιά, φοβόταν τὸ θάνατον καὶ ἀγαποῦσε τὴν ζωὴν. Τότε παρουσιάσθηκε ὁ ἥρωας καὶ τοῦ ἐδίδαξε τὴν ἀξία ἐργασίας καὶ τὴν αἰώνιαν ζωὴν. Ποιὸς εἶνε ὁ ἥρωας;

Οἱ ἄνθρωποι μισοῦνται μεταξύ τους χωρὶς νόημα καὶ ἀγαπιοῦνται χωρὶς νόημα. Πολεμοῦνται, μὰ καὶ ταιριάζουν πάλιν μεταξύ τους . . . . χωρὶς νόημα. Σκέπτονται ὅ,τι τοὺς ὠφελεῖ. Ὅ,τι δὲν τοὺς ὠφελεῖ τὸ μισοῦν, Ὁ ἥρωας ἐνσαρκώνει στὰ μάτια τους ὡς πρότυπον τὴν ἀληθινὴν ζωὴν. Ὁ ἥρωας πλάθει μπροστά τους τὴν ἀληθινὴν ζωὴν. Γιατὶ κάθε ζωὴ μπορεῖ νὰνε ἀξία, καὶ χυδαία. Ἀξία εἶνε ἡ ζωὴ, ὅταν μοιάζει μὲ τὴν εἰκόνα τους καὶ τείνει πρὸς τὴν ἰδέαν τους. Χυδαία εἶνε ἡ ζωὴ, ὅταν δὲν θέλῃ νὰ βρῇ καὶ νὰ κερδίσῃ τὴν ἰδέαν τους, ὅταν ἀνάγῃ σὲ κέντρο τὴν ὑλικὴν τῆς ὑπαρξῆς. Χυδαία εἶνε ἡ ζωὴ, πού δὲν ἔχει σκοπὸν, πού δὲν ἔχει καμμιάν ἀποστολήν.

Καμμιά μᾶζα ἀπὸ ἀνθρώπους δὲν τὴν διέπουν οἱ ἰδέες τῆς ζωῆς, δὲν τὴν διέπουν ὁ σκοπὸς καὶ ἡ ἀποστολή, δὲν τὴν διέπει ζωντανὰ τὸ θεῖον. Κάποιος τ' ἀποκαλύπτει ὅλα αὐτὰ στοὺς ἀνθρώπους, κάποιος τοὺς ἐκπαιδεύει καὶ τοὺς διαμορφώνει πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτήν. Οἱ ἥρωες εἶνε, πού ἐκπληρῶνουν τὸ ἔργον τοῦτο.

Ἀπ' ὅσα εἶπαμε βγαίνει μονάχῃ τῆς ἡ φύσιν τῶν ἡρώων. Οἱ ἥρωες ξέρουν τὶς ἰδέες, ξέρουν τοὺς σκοποὺς καὶ τὴν ἀποστολήν τῆς ζωῆς. Οἱ ἥρωες κατέχουν τὴν γνώσιν αὐτήν, βλέπουν ἀγκαλιάζουν μὲ τὴν θέαν τὴν ὑπαρξῆσιν τῶν ἰδεῶν καὶ εἰσδύουν μέσα τους.

Οἱ ἥρωες νοιώθουν τὴν τάξιν τῶν ἰδεῶν. Ἡ τάξιν τῶν ἰδεῶν εἶνε

ἡ τάξη, ποὺ διέπει καὶ τ' ἀνθρώπινα πράγματα. Μεσ' στή ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχουν δυνάμεις, ποὺ τὴν ὀδηγοῦν στὴν ἀθανασία. Οἱ ἥρωες βλέπουν αὐτὲς τὶς δυνάμεις, τὶς βάζουν σὲ κίνηση καὶ τὶς ἐνώνουν. Ὅταν μιᾶμε γι' ἀποστολὴ στὴ ζωὴ, εἶνε σὰν νὰ μιᾶμε γιὰ τὸ δρόμο, ποὺ ὀδηγεῖ στὴν ἀθανασία. Ἡ ἄμεση, ἡ κραταιὴ ἀθανασία, ποὺ ὅλα τὰ ἐκπληρώνει, προβάλλει στὴν ἀνθρώπινη ζωὴ μεσ' στίς πιὸ διαφορετικὲς μορφές· προβάλλει ὡς καθῆκον, ὡς ἀποστολή, ὡς νόμος, ποὺ διέπει τὴν πράξη, ὡς ἀπαίτηση, ὡς αἷτημα. Ἡ ἀθανασία τοῦ ἀνθρώπου δὲν βρίσκει βέβαια τὴν ἐκπλήρωσή της ἐπὶ γῆς. Ἡ ἐκπλήρωσι σημειώνεται στὸ περιβάλλον τοῦ Ἄξιου, δηλαδὴ ἐκείνου, ποὺ ἀφοσιώνεται στὴν ἀποστολὴ του καὶ ζητάει νὰ τὴν ἐκπληρώσῃ. Τέτοιο εἶνε τὸ ἔργο τῶν ἡρώων· κρίνουν καὶ καθοδηγοῦν, ὀχλοῦν καὶ ἐρμηνεύουν, προσφέρουν παράδειγμα καὶ εἰκόνα, δυναμώνουν.

Ποῦθε ἀντιλοῦν οἱ ἥρωες αὐτὴν τὴν δύναμη; Ποῦθε ξέρουν ὅσα οἱ ἄλλοι ἀνθρώποι δὲν γνωρίζουν; Πῶς τὰ καταφέρνουν νὰ ἐκτελοῦν ὅσα οἱ ἄλλοι δὲν ἔχουν τὴν τόλμη, τὴν δύναμη καὶ τὴν νοημοσύνη γιὰ νὰ ἐκτελέσουν; Μπαίνουν στὸ νόημα τοῦ κόσμου, κατάγονται ἀπ' τὸν κόσμο, ξέρουν περισσότερα ἀπ' τοὺς ἄλλους καὶ πραγματοποιοῦν ὅ,τι εἶνε γνήσιο καὶ ὅ,τι εἶνε ἄξιο γιὰ νὰ μείνῃ. Καταλαβαίνουν ποιὸς εἶνε ὁ σκοπὸς καὶ ποιὰ εἶνε ἡ ἀποστολή, ποὺ ἔχει τεθεῖ στυς ἀνθρώπους. Ἔχουν μάλιστα καὶ τὴν δύναμη νὰ ἐπιβάλλουν καὶ οἱ ἴδιοι σκοποὺς κ' ἀποστολή. Γιατὶ μὲ τὸ μάτι τους βλέπουν τὴν τάξη τοῦ κόσμου. Βλέπουν τὴ νομοτέλεια, ποὺ διέπει κάθε ζωὴ. Χωρὶς τὴν γνώση νόμων αἰώνιων δὲν εἶνε δυνατόν νὰ δοθῇ στυς ἀνθρώπους μιὰ τιμία διαταγή, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ γίνῃ μιὰ προειδοποίηση, νὰ δοθῇ μιὰ συμβουλή, νὰ εἰπωθοῦν λόγια ἐλπίδας. Οἱ ἀνθρώποι καὶ ἡ φύση πρέπει νὰ ὑπαχθοῦν σὲ τάξεις, ποὺ τὸ μυαλὸ καὶ ὁ νοῦς δὲν μποροῦν ν' ἀγγίσουν. Νὰ ὑπερνικήσῃ θέλει ὁ ἄξιος τὸν ἀνάξιο, ὁ φωτεινὸς τὸ σκοτεινὸ, ὁ ἀγαθὸς τὸν χυδαῖο. Δὲν εἶνε ὅμως ἐλεύθερη γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ἡ ἐκλογὴ ὀνάμεσα στὸ ἀγαθὸ καὶ στὸ χυδαῖο, ἀνάμεσα στὸν ἥλιο καὶ στὴ νύχτα. Καὶ τὰ δυὸ τὸν ἀγγίζουν· καὶ στὰ δυὸ βασίζεται ἡ δύναμή του. Μέσα στὸν ἀνθρώπο κυριαρχεῖ ὁ ἀγῶνας καὶ ὅσο δυνατότερος εἶνε ὁ ἀνθρώπος, τόσο πιὸ ἀδυσώπητα τοὺς νοιώθει καὶ τοὺς ἀγωνίζεται τοὺς ἀγῶνας του. Αὐτὴ εἶνε ἡ ἁμαρτία, ποὺ νὰ λυτρωθῇ ἀπ' αὐ-

τὴν δὲν μπορεῖ οὔτε μὲ τὴν θέληση, οὔτε μὲ προσευχές, οὔτε μὲ παραλείψεις. Δὲν βαραίνει ἡ ἁμαρτία αὐτὴ τὸν ἴδιο ἄνθρωπο. Δὲν ὑπάρχει ἀπάνω του σὰν κηλίδα. Εἶνε ἀπλούστατη ἡ ὁδὸς τοῦ ἀνθρώπου. Εἶνε ἀναγκασμένος νὰ τὸ θέλῃ, μὰ εἶνε ἀναγκασμένος καὶ νὰ τὸ πάθῃ μέσα του. Πρέπει νὰ τὸ ὑπερνικήσῃ μέσα του, μὰ πρέπει προηγουμένως νὰ τ' ἀντιμετώπισῃ κατάματα. Ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ βέβαια νὰ νικήσῃ ἐν ὀνόματι τοῦ Ἁγαθοῦ καὶ τοῦ Ὑψηλοῦ. Νικώντας ὅμως, δὲν στέκεται ὁ ἴδιος ψηλά. Οἱ δρόμοι πάνε πρὸς τὰ κάτω. Δὲν ὀδηγοῦν στὰ ὕψη τῆς ὑπερηφάνειας καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Ὁδηγοῦν στὴν ἄβυσσο τῆς ἀπελπισίας καὶ τῆς παθητικότητας, ὀδηγοῦν σιτὴν καταδίκη κάθε ὁρμῆς πρὸς τὰ Μεγάλα. Δὲν εἶνε ὅμως πάλι σωστὸ νὰ εἰποῦμε, ὅτι οἱ δρόμοι πάνε πρὸς τὰ κάτω. Ὁχι! Δὲν ὀδηγοῦν οἱ δρόμοι ἐκεῖ, πού ἡ πράξις γίνεται μοναχικὴ καὶ ἀσκητικὴ, δὲν ὀδηγοῦν ἐκεῖ, πού ἡ βούλησις γίνεται νοθρὴ, δὲν ὀδηγοῦν ἐκεῖ, πού σὰν σὲ λάκκο μεσ' τὴν ἄμμο εἶνε χωμένα τὸ πένθος καὶ ἡ κόπωση. Ὁ δρόμος βρίσκεισαι στὰ ὕψη καὶ πάει ἀπὸ κορυφὴ σὲ κορυφὴ καὶ πάει διαρκῶς ψηλότερα, ὄλο καὶ πιὸ ψηλά, θάρρος, τόλμη, γενναιότητα, ψυχρὴ καρδιά καὶ ζεστὴ θέλησις, καψτὴ καρδιά καὶ ψυχρὴ θέλησις. Πάντα ὅμως στρέφονται οἱ δρόμοι καὶ πρὸς τὰ κάτω ἀνάμεσα ἀπ' τὰ βουνά. Καὶ κάθε δρόμος, πού πάει ψηλά, πάει καὶ πρὸς τὰ κάτω. Ὁ δρόμος, πού ὀδηγεῖ στὸν κόσμο, περνάει ἀπ' τ' ἀστέρια, ἀπὸ ἑκεῖνα, πού εἶνε ζεστὰ καὶ φλέγονται, μὰ καὶ ἀπὸ ἑκεῖνα, πού εἶνε κρύα καὶ πού ἔχουν σκληρύνει. Μπροστὰ στὴν καθαρότατη στοὰ τοῦ Ἀπειροῦ βρίσκονται οἱ δρόμοι καὶ οἱ πεδιάδες, τὰ ὄρη καὶ οἱ πολιτεῖες τῆς γῆς.

Ἡ ἀποστολὴ τῶν ἡρώων εἶνε νὰ τὰ ξέροντ' ὅλα αὐτά, νὰ τὰ διαμορφώνουν καὶ νὰ δημιουργοῦν, παίρνοντας αὐτὰ ὡς περιεχόμενο, τὴν ἀνάλογη γιὰ τὸ εἶδος, γιὰ τὸ ἔθνος καὶ γιὰ τὴν ἱστορία τους εἰκόνα.

Οἱ ἡρωεὶ ζοῦν μέσ' στὴ συνείδηση τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Ἐχουν ὅμως μέσα τους καὶ ἓνα κομμάτι ἀπὸ μιὰ βούλησις ὑπερανθρώπινη. Ἡ ψυχὴ τους ζῆ πλημμυρισμένη ἀπὸ τὸν χεῖμαρρο ἐκεῖνο τοῦ πνεύματος, πού πλημμυρίζει τὴ γῆ καὶ πού συντηρεῖ καὶ προκαλεῖ τὴν δράσι. Πάντως σὰν ἄνθρωποι περιφέρονται καὶ οἱ ἡρωεὶ ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ στ' ἀνθρώπινα εἶνε προσανατολισμένοι. Δὲν εἶνε οἱ ἡρωεὶ, πού προβάλλουν χτυπητὰ καὶ πού προκαλοῦν γύρω τους τὶς

δυνατὲς κραυγές, τὸν ἐπιδοκιμαστικὸ ψίθυρο καὶ τὸν δουλικὸ θαυμασμό. Δὲν εἶνε οἱ ἥρωες, ποὺ ἐπιβάλλουν θυσίες γιὰ νάχουν τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπιδείξουν ἐπάνω σὲ πρόσωπο φανταχτερὸ τὸ χαμόγελο, ποὺ ἀπονέμει χάρη. Δὲν εἶνε οἱ ἥρωες, πού, παραλυρώντας ὄνειροπόλα διασχίζουν τοὺς ἔρημους δρόμους ἐπάνω σὲ ἄλογα φτερωτά. Οὔτε εἶν' ἐκεῖνοι οἱ ἥρωες, ποὺ κάνουν τοὺς ἀνθρώπους νὰ λένε καὶ νὰ διηγοῦνται πολλὰ γι' αὐτούς.

Ἄπ' τὴν ἄλλη ὅμως μεριὰ δὲν γίνονται οἱ ἥρωες καὶ ἀνθρώποι τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Δὲν πιστεύουν στὴ δόξα καὶ στὴν ἐπιδοκιμασία τῆς ἡμέρας· δὲν φοβοῦνται τὸ μῖσος καὶ τὸν χλευασμὸ τοῦ ὄχλου. Δὲν φοβοῦνται τὸ θάνατο. Δημιουργοῦν βέβαια, ὄχι ὅμως γιὰ νὰ συνδέσουν τ' ὄνομά τους μὲ τὴν δόξα, μὰ γιὰ νὰ πλάσουν τὴν ἀλήθεια σὲ ὁμοιώματα.

Οἱ ἥρωες ξέρουν, ὅτι καθεὶ στὸν κόσμον ἔχει τὴν ἀλήθειά του. Οἱ ἀλήθειες ὅμως ἀπορρίπτονται, διώχνονται καὶ ὑβρίζονται. Ἡ ἐργασία καὶ ἡ χειρωναξία ἔχουν τὴν ἀλήθεια τους, ὁ πόλεμος καὶ ἡ εἰρήνη, τὸ ἀγαθὸ καὶ τὸ κακό, μὰ καὶ κάθε ἀνθρώπος καὶ κάθε δέντρο, ὅλα αὐτὰ ἔχουν τὴν ἀλήθειά τους. Τὰ χρώματα καὶ τὸ φῶς, τὸ ἐξοχικὸ τοπεῖο καὶ οἱ πόλεις, τὰ ζῶα καὶ τὰ παιδιά, καθεὶ στὸν κόσμον ἔχει τὴν ἀλήθεια του. Κ' ἔχουν φυσικὰ τὴν δική τους τὴν ἀλήθεια καὶ ὁ λαὸς καὶ τὰ ἔθνη, τὰ κράτη καὶ τὰ κυβερνητικὰ καθεστῶτα.

Ὅσο γιὰ τὴν ἀλήθεια τὴν ἴδια, αὕτη βρίσκεται στὴν ἐναρμόνιση, στὴν ὁμοιόμορφη καὶ κοινὴ τάση, ποὺ ἔχουν ὅλες μαζί οἱ συγκεκριμένες ἀλήθειες τοῦ ἀπέραντου κόσμου. Ἡ ἀλήθεια αὐτῆς τῆς γῆς βρίσκεται σ' ὅ,τι ἐμεῖς κατανοοῦμε καὶ σ' ὅ,τι ἔχει σὲ μᾶς ὡς ἐντολὴ δοθεῖ. Κ' εἶνε βέβαια ὁ ἀγῶνας, δὲν εἶνε ἡ εἰρήνη ἢ μοῖα τῆς ἀλήθειας. Μὰ ὅπου ὑπάρχει γύρω ἀπὸ τὴν ἀλήθεια καὶ γιὰ τὴν ἀλήθεια ἀγῶνας, ἐκεῖ ἀκριβῶς κυριαρχεῖ ἡ ἀλήθεια κ' ἐκεῖ κυριαρχεῖ τὸ θεῖο μέσ' στὴν ἀλήθεια. Ἡ ἀλήθεια εἶνε ἡ ἄμαξα τοῦ Θεοῦ, ὁ ἵππος του, τὸ κάθισμά του, ἡ κατοικία του. Ἡ ἀλήθεια εἶνε ἡ ματιὰ, ποὺ ρίχνει στὸν κόσμον ἢ Θεότητα. Πάντως ἡ ἀλήθεια γεννιέται μόνο μέσ' ἀπ' τὸν ἀγῶνα γύρω ἀπ' τὴν ἀλήθεια. Ὁ Θεὸς εἶνε στὸ πλευρὸ ἐκείνων, ποὺ μάχονται. Ἡ διάλυση κ' ὁ θάνατος εἶνε τὸ ἀκίνητο, εἶνε αὐτό, ποὺ ἀναπαύεται, εἶνε τὸ ὄν «καθ' ἑαυτό». Ὅ,τι δὲν γίνεται πιά, παύεται. Παροδικότητα σημειώνεται σὲ ὅ,τι δὲν τείνει πιά. Ὅτι στα-

μάτησε και στάθηκε, δὲν στέκεται μονάχα, μὰ πέφτει και διαλύεται. "Οσοι γνωρίζουν, πλανῶνται. "Οσοι ισχυρίζονται, κλονίζονται. Γνήσιοι δημιουργοὶ εἶν' ἐκεῖνοι, πὺ ἐμπιστεύονται, πὺ παλεύουν, πὺ ὁρμῶν. Ἐκεῖνοι, πὺ καταβροχθίζουν τὰ ὅσα ἔχουν δημιουργηθεῖ, εἶνε ζῶα παχύσαρκα, ὄριμα γιὰ σφάξιμο, γιὰ θάνατο.

Ἐθάνατος εἶνε τὸ ἀποφασιστικὸ σημεῖο. Ἐδῶ χωρίζουν οἱ ἀκίνητοι ἀπ' αὐτούς, πὺ πετοῦν, οἱ μόνιμα ἐγκαταστημένοι ἀπ' αὐτούς, πὺ ὁδοιποροῦν. Οἱ ἐγκαταστημένοι γίνονται σώματα ξαπλωμένα, γίνονται πτώματα, μυρίζουν ἀποσύνθεση, γίνονται γῆς. Οἱ ἀκίνητοι βρίσκουν ὅ,τι ζητοῦν κι' ὅ,τι ἐκτελοῦσαν ὅλη τους τὴ ζωὴ, βρίσκουν τὴν ἀκίνησία, τὸν πάγο, τὸ τέρμα ὄλων τῶν τερμάτων. Οἱ ψυχές, πὺ πετοῦν, γίνονται ἐλεύθερες κι' ἀκολουθᾶν τὰ φτερά τους. "Οσοι θέλουν νὰ πᾶν ψηλὰ ὑψώνονται· ὅσοι σκάβουν βαθειὰ σπάζουν ὅλα τὰ στρώματα και τοὺς φλοιοὺς τῆς γῆς και βρίσκουν τὴν ἐλευθερία στὸ χῶρο· ὅσοι πράττουν τὸ ἀγαθὸ γίνονται οἱ ἴδιοι ἢ ἀγαθότητα και ὁ ἀρμονικὸς ἦχος τῶν σφαιρῶν. Ἡ ἀγαθότητα ἀκριβῶς συγκρατεῖ σ' ἐνότητα τις πύρινες μᾶζες και τις ὁδηγεῖ μὲ βήματα ἀπαλὰ στὴ συντονισμένη πορεία και κίνηση τῶν κόσμων.

Ἐτσι χωρίζονται μεταξύ τους οἱ ἄνθρωποι. Στους ἀθάνατους προσφέρουν οἱ ἀθάνατοι φτερὰ και φτερωτὰ ὑποδήματα, προσφέρουν μιὰ τόλμη, πὺ ἀνανεώνεται αἰώνια. Στους ἄλλους μένουν αἰώνια ἀπραγματοποίητα τὰ ἔργα, πὺ σκορποῦν δύναμη. Ἀφίστε τους νὰ στέκονται μὲ τὰ μάτια τους τ' ἀνέκφραστα. "Οσο εἶναι ἀνώφελοι, τόσο εἶνε και ἀβλαβεῖς.

Πῶς ὁμως γίνεται ἡ κατάταξη τῶν Μύθων μέσα στὸ «γίγνεσθαι» και στὴν πορεία του, ἀφοῦ οἱ ἥρωες κατατάσσονται σὰν ἄνθρωποι πλάι στοὺς ἀνθρώπους; Πηγάζοντας οἱ μῦθοι ἀπ' τοὺς ἥρωες, πραγματοποιοῦν ὅ,τι εἶνε ἀνάγκη νὰ πραγματοποιηθῇ ἐπὶ γῆς· ἔπειτα γυρίζουν πίσω, ὅταν τὸ ἔργο τους ἔχει τελεσθῇ.

Ἐ Μῦθος γεννήθηκε μὲς' ἀπ' τὰ ἔθνη. Μπορεῖ ὁμως νὰ συμβῇ και τοῦτο : νὰ γεννηθῇ Μῦθος μὲς' ἀπ' τὴ σφαῖρα ἐνὸς ὀλόκληρου πολιτισμοῦ. Ὅπου ὑπάρχει πολιτισμὸς (Κουλτούρα), ὑπάρχει Μῦθος. Ὅπου ὑπάρχει Μῦθος, ὑπάρχει πολιτισμὸς. Τὴν φύση τῶν ἡρώων ἦταν ἀκριβῶς ἀναγκαῖο νὰ τὴν γνωρίσουμε γιὰτὶ οἱ ἥρωες εἶνε οἱ δη-

μιουργοὶ καὶ τὸ ἀντικείμενο τῶν Μύθων. Μυθικὴ εἶνε ἡ ἐκβολὴ θεϊκῶν καὶ ἀνθρώπων στοιχείων σὲ μιὰ καὶ τὴν αὐτὴ ζωὴ. Στους ἥρωες ἐκδηλώνεται ἡ διαμόρφωση καὶ ἡ ἀπόλυτη ἐνοποίηση τοῦ θεικοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ἀλήθειας καὶ τοῦ δρόμου, πὺρ τείνει νὰ τὴν βρῇ. Ἡ ζωὴ τῶν ἡρώων εἶνε νοητὴ ὡς Μῦθος. Γιατὶ στὴ ζωὴ τῶν ἡρώων δὲν ὑπάρχει μονάχα ὁ ἀγῶνας, δὲν ὑπάρχει μονάχα ἡ τάση καὶ ἡ ἀγαθότητα, πὺρ παλεύουν, δὲν ὑπάρχει μονάχα ἡ ἐνόραση καὶ ἡ προσπάθεια, μὰ ὁ ἀγωνιστὴς εἶνε ὁ ἴδιος καὶ ὅλας τὸ θεῖο. Ἡ ζωὴ τῶν ἡρώων εἶνε ἡ ἴδια καὶ ὅλας ἡ ἐκπλήρωση, ὁ ἀγῶνας τους εἶνε μέσ' στὸν ἀγῶνα καὶ ὅλας ἡ νίκη. Αὐτὸ τὸ νοιώθουν οἱ γενεεές, πὺρ ἔρχονται ἀργότερα. Τὸ διηγοῦνται καὶ τὴν ἀφήγησή τους αὐτὴ τὴν ὀνομάζουν Μῦθο. Μὰ δὲν καταφέρνουν νὰ νοιώσουν τὸ Μῦθο παρὰ μόνον ὅσοι ἔχουν ἔφεση καὶ ὅσοι ἔχουν θέληση ἀγαθῆ. Οἱ ἄλλοι πὺρ ἀναπαύονται καὶ κάθονται, πὺρ εἶνε ἱκανοποιημένοι ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ ἀκίνητοι, δὲν ἔχουν αὐτιά γιὰ νὰ ἀκούσουν τοὺς ἤχους του. Ὁ Μῦθος εἶνε ἡ ἀγγελία καὶ ἡ διαπίστωση τῆς Νίκης, εἶνε ἡ ἀγγελία, ὅτι ἡ θεότητα ἐδημιουργήθηκε. Μὰ ὅποιος δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τοὺς ἀγῶνες καὶ γιὰ τὶς ἀλήθειες, αὐτὸς βέβαια δὲν σκοτίζεται, ἀν τὸ διηγοῦνται νίκες ἢ ἡττες δὲν σκοτίζεται ὅπως διόλου διὰ ὅσα λέγονται.

Ὅσοι ζητοῦν τὸν Μῦθο καὶ ὅσοι εἶνε ἱκανοὶ γιὰ τὸν Μῦθο δὲν ἀνήκουν οὔτε στοὺς ἀνθρώπους μονάχα τοῦ πνεύματος, μὰ οὔτε καὶ σ' ἐκείνους μονάχα, πὺρ δὲν εἶνε πνευματικοί. Τὸ πνεῦμα δὲν καταφέρει νὰ νοιώσει τὸ Μῦθο· ἡ ἐπιστήμη δὲν καταφέρει νὰ τὰ πλησιάσει· τὸ μυαλὸ δὲν καταφέρει νὰ τὰ ἰδῇ. Ὁ Μῦθος εἶναι μιὰ εἰκόνα, πὺρ ἡ ἀλήθεια του παρουσιάζεται στοὺς ἀνθρώπους μονάχα ἐπάνω στὴν αἰχμὴ, ἐπάνω στὴν ἐπικίνδυνη αἰχμὴ, πὺρ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴ ζωὴ καὶ στὸ θάνατο. Στὴν αἰχμὴ αὐτὴ ἐπάνω ζοῦν τὴν ζωὴ τους ὀλόκληρη οἱ τολμηροί. Δὲν τὴν γνωρίζουν οἱ τολμηροὶ τὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στὴ ζωὴ καὶ στὸ θάνατο. Οἱ ἄτολμοι καὶ οἱ δειλοὶ κρέμονται ἀπ' τὴ ζωὴ καὶ φοβοῦνται τὸ θάνατο. Ἐτσι τὰ μάτια τους γίνονται τυφλὰ γιὰ τὸ Μῦθο, ἡ ψυχὴ τους γίνεται κουφὴ καὶ καταντάει, μέσ' στὴ ζεστὴ ἀκόμη κοιλιὰ τους, πολλὰ χρόνια πρὶν ἀπ' τὸ τέλος τους, χῶμα καὶ μᾶζα ἄμορφη. Οὔτε αὐτοὶ βλέπουν τὸν Μῦθο, μὰ οὔτε οἱ κουτοί. Ὁ Μῦθος δὲν εἶνε ὁ τόπος, πὺρ μποροῦν οἱ ἀνόητοι καὶ τὰ

κούφια τὰ κεφάλια νὰ χοροπηδοῦν. Μόνον ἐκεῖνοι, πού ἔχουν τὴν ἔφεση καὶ τὴν θέληση, νοιώθουν τὸν Μῦθο, ὅταν τὸν ἀκοῦν, καὶ τὸν ἀναγνωρίζουν ἀπὸ τὸν ἦχο του. Ὁ ἦχος του εἶνε ἡ κλαγγὴ τῶν ὄπλων τους, εἶνε ὁ ἦχος τῆς ἐλπίδας τους, εἶνε τὸ μοιρολόϊ τοῦ πένθους τους, εἶνε τὸ προσκλητήριον, πού τοὺς στέλνει ἡ ἴδια ἡ πίστη τους.

(Μετάφρασις ἐκ τοῦ γερμανικοῦ ὑπὸ Π. Κανελλοπούλου)